
VAKOVERSCHRIJDEND: KLASSIEKE TALEN, MODERNE VREEMDE TALEN, NEDERLANDS

Begeleiders BZL, Duits, Engels, Frans, Klassieke Talen, Nederlands

voor directieteams en leraren Duits, Engels, Frans, Klassieke Talen, Nederlands

Onderzoekend leren onderzoeken

Sinds het schooljaar 2005-2006 wordt er van de scholen verwacht dat zij werken aan de realisatie van de SET (specifieke eindtermen) binnen elke pool van de aangeboden studierichtingen in ASO. Een pool komt overeen met een bepaald wetenschapsdomein. In de studierichtingen MVT behoren die decretale SET tot de eindtermen van de 3de graad en hebben ze betrekking op het specifiek gedeelte van de opleiding, *in casu* moderne vreemde talen. Die SET moeten bereikt worden binnen de pool MVT, d.w.z. dat niet alle specifieke eindtermen in alle MVT-vakken moeten bereikt worden maar dat alle SET moeten gehaald worden in alle MVT-vakken samen.

“Onderzoekskompetentie is de bekwaamheid om verworven kennis en vaardigheden over één of verschillende kennisdomeinen te gebruiken om een concrete onderzoeksvraag

- **te analyseren (deelvragen),**
- **er een gepaste onderzoeksmethodologie voor te kiezen,**
- **deze methodologie toe te passen,**
- **de onderzoeksresultaten te interpreteren**
- **en erover te rapporteren.”¹**

1 Doel van de SET in het MVT-domein

Die SET hebben tot doel een **introductie** te zijn tot het wetenschapsdomein van de pool MVT zodanig dat de leerlingen van ASO hun eigen interesse en bekwaamheden kunnen afwegen ten opzichte van een aantal hoofdkenmerken van het betreffende wetenschapsdomein.

De SET MVT ontleen hun inhoud aan drie onderdelen met name

- taal en communicatie
- taal en cultuur
- taal als systeem

“De vakgebonden SET MVT sluiten aan bij de eindtermen van de basisvorming en hebben betrekking op kennis, inzichten, vaardigheden en attitudes waarmee leerlingen

¹ VANDERHEYDE, V., (2005), La compétence de recherche en Langues Modernes Etrangères, Studiedag van de Belgische Vereniging Leraren Frans, Gent, p.2

Een schriftelijk rapport opstellen veronderstelt een reflectie over en een evaluatie van zowel proces als product.

- taalfenomenen verdiepend bestuderen, beschouwen, verwerken en uitdrukken in de verschillende talen waarvoor reeds een basis is verworven om zo een inzicht te verwerven in de taal als systeem, in de relatie taal en cultuur en in de wijze waarop communicatie functioneert ;
- communiceren over een breed gamma van onderwerpen in de verschillende talen die zij bestuderen en met een voldoende rijk en genuanceerd taalgebruik;
- talige autonomie verwerven en in staat zijn talige competenties zelfstandig te ontwikkelen."²

2 Onderzoekscompetentie en de nieuwe leerplannen voor het specifiek gedeelte

2.1 Bovendien zijn er ook **drie SET** die betrekking hebben op het zelfstandig ontwikkelen van **onderzoeksvaardigheden en die in elk vak van het specifiek domein aan bod komen**. Het gaat dus om het verwerven van kennis en inzicht maar ook van ervaring en enige vaardigheid in de onderzoeksmethode eigen aan het gekozen wetenschapsdomein.

De leerlingen bouwen deze ervaring op door een onderzoeksopdracht uit te voeren waarin **verschillende** facetten (en niet **de** verschillende facetten) van wetenschappelijk onderzoek aan bod komen.

Afhankelijk van de studierichting waarin ze zitten, zullen de leerlingen dus met andere dan de MVT-wetenschapsdomeinen geconfronteerd worden. Bijvoorbeeld:

- Economie – Moderne talen
- Moderne Talen – Wetenschappen
- Moderne Talen – Wiskunde
- Latijn – Moderne Talen

De leerlingen uit Economie – Moderne Talen, bijvoorbeeld, zullen dus kennis maken met wetenschappelijk onderzoek binnen de talen en binnen economie.

2.2 Het onderdeel onderzoekscompetentie (OC) wordt in elke pool telkens geconcretiseerd via 3 SET die de leerlingen moeten realiseren op het einde van de 3de graad:

- zich oriënteren op een onderzoeksprobleem door gericht informatie te verzamelen, te ordenen en te bewerken;
- een onderzoeksopdracht voorbereiden, uitvoeren en evalueren over ...
- de onderzoeksresultaten en conclusies rapporteren en confronteren met andere standpunten.

De drie OC-SET werden reeds **in de 2de graad** voorbereid door **6 cesuurdoelen** in de polen die reeds in de 2de graad worden ingericht (bv: Wetenschappen, Klassieke Talen, Economie):

- onder begeleiding voor een gegeven onderzoeksprobleem onderzoeksvragen kunnen formuleren;
- op basis van geselecteerde bronnen voor een gegeven onderzoeksvraag, op een systematische wijze informatie kunnen verzamelen en ordenen;

² VANDERHEYDE, V., o.c., p. 1

- onder begeleiding een gegeven probleem met een aangereikte methode kunnen onderzoeken;
- onder begeleiding onderzoeksresultaten kunnen verwerken, interpreteren en conclusies formuleren;
- volgens een gegeven stramien over de resultaten van de eigen onderzoeksactiviteit kunnen rapporteren;
- onder begeleiding kunnen reflecteren over de behaalde onderzoeksresultaten en over de aangewende methode.

2.3 Een aantal van die cesuurdoelen werd ook opgenomen in het leerplan Nederlands ASO 2de graad. Maar men kan er wel van uitgaan dat niet alle betrokken leraren in de 2de en in de 3de graad precies weet hebben van die doelen.

2.4 Het juridisch kader van de specifieke eindtermen voor de polen van de 3de graad ASO en de cesuurdoelen voor de polen van de 2de graad ASO kan men terugvinden in de volgende documenten, te raadplegen op www.ond.vlaanderen.be/edulex :

- Decreet betreffende de eindtermen, de ontwikkelingsdoelen en de specifieke eindtermen in het voltijds gewoon en buitengewoon secundair onderwijs (18/01/2002);
- Besluit van de Vlaamse regering tot vaststelling van de bij decreet te bekrachtigen decretale specifieke eindtermen voor het algemeen secundair onderwijs (17/10/2003);
- Decreet tot bekrachtiging van de decretale specifieke eindtermen voor het algemeen secundair onderwijs (07/05/2004);
- Bijlage bij het protocolakkoord tussen de overheid en de inrichtende machten over de te bereiken doelstellingen in het specifiek gedeelte op het einde van de 2de graad ASO.

3 Onderzoekscompetentie en moderne vreemde talen

3.1 In de grond is onderzoekscompetentie een vorm van leren leren (VOET) op een hoger realisatieniveau dat zich uit in:

- een hogere mate van zelfstandigheid bij het realiseren van de opdracht,
- aandacht voor onderzoek,
- werken rond een complex thema,
- werken aan grotere opdrachten.

Verscheidene van de deelvaardigheden bij OC werden al verworven *vanaf de eerste graad*, bijvoorbeeld: informatie verwerven en verwerken, probleemoplossend denken door inductieve methodes en taakgericht werken.

Zoals reeds onder 2.2 vermeld werden de drie OC-SET ook voorbereid door 6 cesuurdoelen in de polen die reeds *in de 2de graad* worden ingericht en in Nederlands voor een aantal van die cesuurdoelen. M.a.w. als de leerlingen in de 3de graad geraken, hebben ze al vier jaar gewerkt aan eindtermen en doelen die op de OC-SET voorbereiden.

3.2 Daarenboven staan die OC-SET niet los van de eindtermen van de basisvorming. “De vakgebonden SET moderne talen worden in samenhang met de eindtermen van de basisvorming van de 3de graad gelezen. **Moderne talen in het specifiek gedeelte beoogt een verbreding van de communicatieve vaardigheden uit de basisvorming** en vooral een verdieping van de reflectie op communicatie, taal en cultuur.

De vakgebonden SET beogen een hoger beheersingsniveau dan verwante eindtermen van de basisvorming voor deze talen.

Specifieke eindtermen (voor MVT) zijn doelen met betrekking tot de vaardigheden, specifieke kennis inzichten en attitudes waarover een leerling van het secundair onderwijs beschikt om vervolgonderwijs aan te vatten en/of als beginnend beroepsbeoefenaar te kunnen fungeren.

Ze hebben betrekking op het specifiek gedeelte van de opleiding, in essentie de *moderne vreemde* talen Frans en Engels.

De vakgebonden specifieke eindtermen moderne talen hebben betrekking op kennis, inzichten en vaardigheden en attitudes waarmee leerlingen

- taalfenomenen verdiepend bestuderen, beschouwen, verwerken en uitdrukken in de verschillende talen waarvoor al een basis is verworven om zo inzicht te verwerven in de taal als systeem, in de relatie taal en cultuur en in de wijze waarop communicatie functioneert;
- communiceren over een breed gamma van onderwerpen in de verschillende talen die zij bestuderen, met een voldoende rijk en genuanceerd taalgebruik;
- talige autonomie verwerven en in staat zijn talige competenties zelfstandig verder te ontwikkelen.”³

3.3 Realisatie van de SET voor Duits, Engels en Frans

De SET moeten niet in hun totaliteit door elk van de moderne talen gerealiseerd worden. De volgende tabel geeft aan – na afspraak binnen het VVKSO - hoe zij verdeeld worden over de drie moderne vreemde talen Duits, Engels en Frans.

SET	Duits	Engels	Frans
1	x	x	x
2			x
3		x	
4	x		x
5	x	x	
6	x	x	
7	x	x	x
8			x

³ VVKSO, Leerplan Engels 3de graad ASO – Studierichtingen met component Moderne Talen, Brussel, VVKSO, 2006, p. 13-14

SET	Duits	Engels	Frans
9		x	x
10	x		x
11	x	x	x
12		x	x
13		x	
14		x	
15			x
16		x	x
17		x	x
18		x	x

Duits start pas in het 2de leerjaar van de 2de graad en heeft in de 3de graad maar 2 lessen (met 1 uitbreidingsmogelijkheid) per week. Bovendien kunnen voor Duits de SET niet in samenhang met de eindtermen van de basisvorming van de 3de graad gelezen worden, omdat die wel voor Engels en Frans maar niet voor Duits bestaan. Daarom kan Duits maar een beperkte bijdrage leveren en dus niet alle SET realiseren.

“Differentiatie tussen het eerste en het tweede jaar van de derde graad wordt gemaakt op grond van

- de beschikbare kennisbasis (domeinspecifieke kennis en vaardigheden),
- de mate van begeleiding in de verschillende fasen van de onderzoeksactiviteit,
- de keuze van het onderzoeksobject, de onderzoeksmethode en de aard (functie) van het onderzoek,
- de uitgebreidheid van de opdrachten.”⁴

3.4 Onderzoekscompetentie en Klassieke Talen

“Aan de onderzoeksvaardigheden moet expliciet aandacht worden geschonken. Zowel in de pool Grieks als Latijn van de 2de en 3de graad, moet de onderzoekscompetentie uitgevoerd worden.

Door deze doelstellingen wil men leerlingen leren op een methodische manier gegevens te verzamelen en te verwerken. De onderzoeksvaardigheid kan bereikt worden door een beperkte of door een omvangrijkere opdracht, maar het is in de eerste plaats belangrijk dat de leerlingen deze doelstellingen door de **dagelijkse praktijk** nastreven (niet steeds via 6 stappen of explicitering).

Bepaalde doelstellingen lenen zich goed om nagestreefd te worden in combinatie met een onderzoeksopdracht. Zelfstandig opzoekwerk en het lezen van artikels zijn hierbij mogelijke opdrachten.”⁵

3.5 OC en Nederlands in de 3de graad

In het leerplan van de derde graad (D/2006/0279/008) staat competentieleren centraal.

⁴ VANDERHEYDE, V., o.c., p.5

⁵ KENTANE, Geert, Toelichting bij de onderzoekscompetentie, Gent, DPB-GENT, 2007

"De specifieke eindtermen gelden alleen voor het fundamentele gedeelte van een aantal studierichtingen in de derde graad ASO. In ons geval betreft het de pool moderne talen. Deze SET moeten gerealiseerd worden door de moderne vreemde talen. Via dit leerplan Nederlands willen we, in samenspraak met de collega's Frans, Engels en Duits, werk maken van die SET. Het gaat om leerinhouden die Nederlands door de aard van het vak realiseert, bijvoorbeeld: een tekst structureren, verwerken en presenteren in functie van de ontvanger; taalvariatie herkennen; literaire teksten in hun historisch, politieke en sociale context plaatsen. We nemen ze op onder 'Algemene didactische wenken' en in de concordantietabel met de vakken van moderne vreemde talen."⁶

"Taalcompetente leerlingen kunnen in het leerproces een beroep doen op een aantal leervaardigheden. We hebben het dan over:

- **Onderzoeksvaardigheid**

Leerlingen kunnen een onderzoeksopdracht voorbereiden, uitvoeren en evalueren over een literair en/of taalbeschouwend vraagstuk. Ze volgen daarbij een werkwijze in drie fasen:

- vooraf oriënteren zij zich op het onderzoeksprobleem door gericht informatie te verzamelen, te ordenen en te bewerken. Ze stellen zich daarbij vragen als: wat is de zin van wat ik ga onderzoeken? Wat is de onderzoeksvraag precies? Waarmee heeft ze te maken?
- tijdens de onderzoeksopdracht controleren ze of hun aanpak betrouwbaar is; of ze een voldoende aantal gegevens verzameld hebben om op de onderzoeksvraag te antwoorden.
- na de onderzoeksopdracht bekijken ze terug op de gevonden en onderzochte gegevens, én op de manier waarop ze de onderzoeksopdracht uitgevoerd hebben.

- **Probleemoplossende vaardigheid**

In een tweede leervaardigheid gaat het om een werkwijze om problemen op te lossen. Dit veronderstelt inzicht in het probleem. Daartoe formuleren leerlingen het probleem. Vervolgens vragen ze zich af wat de oorzaken van het probleem zijn, wat ze ertegen kunnen doen en hoe ze daarbij te werk moeten gaan. Na de uitwerking kijken ze terug op het resultaat en hun aanpak. Deze werkwijze kunnen wij laten oefenen bij taakgericht leren, leren in reële contexten zonder instructie, voortbouwend op reeds verworven vaardigheden en kennis.

- **Reflecteervaardigheid**

In de voorgaande twee vaardigheden blijkt dat kritisch reflecteren over het eigen handelen belangrijk is in drie stappen: voor de taalkaak, voorbereiden; tijdens de taalkaak, uitwerken; na de taalkaak, terugblikken op efficiëntie en effectiviteit.

Op die manier leren leerlingen een aantal strategieën en vaardigheden om hun taalleerproces zelf in handen te nemen, met vormen van zelfevaluatie en evaluatie van medeleerlingen (peerevaluatie): leren van (eigen en

⁶ VVKSO, Leerplan Nederlands 3de graad ASO, Brussel, VVKSO, 2006, pp.11-12

andermans) fouten, leren van ervaring en reflectie, leren van feedback, leren van vernieuwen en uitproberen, leren van medeleerlingen en van experts.”⁷

4 Aandachtspunten bij de realisatie van de OC

4.1 Taak voor de lerarenploeg van de polen:

- vakgroepen,
- vakgroepcoördinatoren,
- graadcoördinatoren

4.2 Taken voor schoolbeleid:

- coherente informatie voor de overgang 2de – 3de graad (o.a. over de cesuurdoelen);
- vakoverschrijdende afspraken;
- beschikbaarheid van infrastructuur: OLC, didactisch materiaal, computer, inspirerende voorbeelden, enz.
- integratie van verschillende vakken bij het uitwerken van de OC veronderstelt planning en organisatie;
- gecoördineerde aanpak bij de ondersteuning van de leerlingen bij het werken aan de OC;
- noodzaak van afspraken binnen de school omwille van de studielast van de leerlingen en de taakbelasting van de leraren.

4.3 Procesmatig werken aan de ontwikkeling van OC

- geïntegreerde projecten;
- afspraken omtrent aantal en spreiding;
- evenwicht tussen de verschillende studierichtingen.

4.4 Noodzaak van afspraken over polen heen omwille van de planlast van de leraren en van de leerlingen

- gelijkgerichtheid van didactische visie (cf. pedagogische wenken leerplannen);
- beperkt naar inhoud en naar volume;
- gewicht van de major;
- groepswork eerder dan individueel werk;
- gebruik van het OVUR-schema;
- beschikbare onderwijstijd, van 1 naar enkele uren;
- opbouw leerlijn 2de – 3de graad (cf. 2.3);
- afspraken over wie de deelvaardigheden realiseert;
- transfer van vaardigheden (bv. bibliografische verwijzing, verslaggeving, enz.);
- ontwikkeling van evaluatiemodellen voor de leerlingen én voor de leraren;
- afspraken omtrent rapportering;
- gewicht van de SET in einddeliberatie;

⁷ VVKSO, Leerplan Nederlands 3de graad ASO, o.c., pp.16-17

- ...

4.5 Fasen in het uitvoeren, onder begeleiding, van de onderzoeksopdracht

De SET over de onderzoekscompetentie laten geen twijfel bestaan over het feit dat een 'eindwerk' moet ingediend worden en dat het proces van onderzoeken moet aangeleerd en begeleid worden. Om te voorkomen dat de **werkdruk** voor de leerlingen te groot wordt, dient de leraar de opdrachten duidelijk te omschrijven en voldoende realiteitszin te tonen. Belangrijk is dat de leerlingen de onderzoeksprocedures leren kennen. Het spreekt vanzelf dat deze werkvormen tijdens de les worden aangeleerd en ingeoeffend.

Bij het uitvoeren van een onderzoeksopdracht kan men **vijf fases** onderscheiden:

4.5.1 Het onderzoek voorbereiden

- Keuze van onderwerp en vak: In de pool MT kan de onderzoeksopdracht gaan over Duits, Engels, Frans, Nederlands of een integratie ervan.
- Het onderwerp afbakenen en de onderzoeksvragen formuleren en in deelvragen opdelen.

4.5.2 Een onderzoeksplan en een tijdplan opstellen

- Onderzoeksplan: achtereenvolgens hoofdvraag of stelling analyseren, deelvragen bepalen, hypothesen formuleren, methode (werkwijze) definiëren, informatiebronnen en hulpmiddelen, presentatievormen;
- Tidsplan: Hoelang? Wanneer starten en wanneer afwerken? Hoeveel lessen? Inschatting tijd voor het opstellen van het rapport en de presentatie.

4.5.3 Het onderzoek uitvoeren

- Informatie verzamelen, beoordelen, selecteren en ordenen;
- Informatie verwerken en conclusies formuleren.

4.5.4 Reflecteren en rapporteren over de onderzoeksopdracht

- Reflecteren vóór de taak bij het voorbereiden, tijdens het uitwerken van de taak en na het uitwerken over de efficiëntie en de effectiviteit;
- Maken van een inhoudstafel, neerslag van het volledig onderzoek, gebruik van de onderzoeksvraag en de deelvragen als uitgangspunt, kritische reflectie over proces en over product;
- Beperken in omvang, gebruiken van checklist.

4.5.5 Het onderzoek presenteren

- afspraak leerling – begeleidend leraar;
- verschillende vormen:
 - geschreven verslag: verhaal, recensie, essay, artikel, enz.
 - mondeling (gebruik van media): uiteenzetting, betoog, forumdiscussie, enz.
 - audio- / video- / computerpresentatie
 - posterpresentatie.

Op woensdag 7 mei 2008, organiseren de pedagogische begeleiders Duits, Engels, Frans, Klassieke Talen en Nederlands, in de lokalen van PEDIC, een gezamenlijke bijscholingsactiviteit rond

“Onderzoekskompetentie in Talen in de 3de graad”.